

Перспективи дослідження полягають у висвітленні зарубіжного досвіду формування самостійної роботи студентів медичного профілю з використанням інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Література

І. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності майбутніх учителів іноземних мов у процесі ступеневої підготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / М.О. Князян. — Ізмаїл : 2007. — 445 с.

THE PROBLEM OF FORMING OF PARAMEDICAL PERSONNEL INDEPENDENCE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Knyazyan M.

Abstract. *One of the most urgent problems of modern education is to prepare the person to work independently, solve problems related to the profession.*

The analysis of approaches indicates this problem was considered in the context of scientific directions: methodological principles of independent study of pupils and students (N. Bibik, S. Goncharenko, A. Savchenko), innovational means to prepare the future professionals for independent professional activity (N. Kichuk, M. Knyazyan, M. Soldatenko), methods and techniques of paramedical personnel's training (N. Aniskina, E. Bastrakova, T. Kudryavtseva).

The structure of the phenomenon «independence» is represented by initiative to form the objectives, the ability to make and implement decisions, the responsibility for their results.

In the context of professional training of paramedical personnel is necessary to use not only the potential of independent study (preparation of individual vocabulary of scientific terms, expert reports on seminars, comments of scientific positions) and its more complex form ? independent-research activity (brainstorming, collective project, solving of professional problems, organization of student's scientific conferences).

Thus, the independence as a quality, which is a prerequisite for the individual knowledge, the experience of professional activities, research, development of critical and analytical thinking, reflection, creative skills, scientific and cognitive competence.

Keywords: *personal independence, independent study, independent-research activity.*

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНІКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ (СУЧАСНИЙ ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД)

УДК 378.091.12.-051:373.3]:159.942.5

Андрушкевич І.

В статті обґрунтовується нова парадигма арт-терапії як універсальної виховної системи, здатної оптимізувати процес особистісного розвитку молодших школярів у складних умовах сучасного суспільного буття. Підкреслюється, що важливим зав-

данням педагогічної науки є розробка системи художньо-педагогічної освіти майбутніх учителів початкової школи Польщі.

Ключові слова: арт-терапія, нова парадигма, система освіти у Польщі, професійні можливості, художньо-педагогічна освіта, арт-терапія, сім'я, школа, професійна культура.

ART-THERAPEUTIC TECHNIQUES AS AN IMPORTANT FACTOR TO IMPROVE THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS (MODERN POLISH EXPERIENCE)

Irena Andrushkevich

In this article a new paradigm of art therapy is proved as a universal educational system to be able to optimize individual evolution process of any human being in complicated conditions of the present-day social being. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art education and of a future teacher of primary school in Poland.

Ключевые слова: новая парадигма, система образования в Польше, профессиональные возможности, художественно-педагогическое образование, арт-терапия, семья, школа, профессиональная культура.

ART THERAPY TECHNIQUES AS AN IMPORTANT FACTOR TO IMPROVE THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS (MODERN POLISH EXPERIENCE)

Irena Andrushkevich

A new paradigm of art therapy is proved in this article. Art therapy is an universal educational system to be able to optimization individual evolution process of any human being in complicated conditions of the present-day social being. It is important today that the main task of the pedagogical science is to make system of the art education and of a future teacher of primary school in Poland.

Key words: a new paradigm, system of education in Poland, the art and pedagogical education, the professional possibility, art therapy, family, school, professional culture.

Соціально-економічні та політичні зміни у сучасному польському суспільстві, досягнення світової наукової думки, гуманізація вищої школи у Польщі вимагають якісно нового підходу у вирішенні проблеми формування професійної культури учителів початкової школи. Сьогодні вимагає високоякісної підготовки фахівця, здатного до творчої професійної самореалізації та професійного становлення як суб'єкта професійної діяльності гуманістичного спрямування.

Мета статті – визначити особливості застосування арт-терапевтичних технік у професійній діяльності учителів початкової школи.

Проблема розробки та впровадження інноваційних форм і методів соціальної реабілітації дітей та молоді, до яких належить і арт-терапія, постала в

центрі уваги багатьох дослідників. Заслужують на увагу праці О. Вознесенської, Б. Гурницької, Л. Кунельської, М. Малковської, А. Панової, Г. Побережної, Н. Полякової, О. Холстової, М. Фурсова, А. Чуприкова.

Загальні аспекти арт-терапевтичних технік вивчали провідні психіатри, такі як: П. Сімон, Г. Принсхорн, В. Моргенталер, Г. Роршах та ін. Важливий внесок у розвиток арт-терапії, як особливої наукової дисципліни, внесли: Е. Крамер, М. Наумбург, Я. Квітковська, Дж. Райн. Такі вчені, як А. Хілл, Е. Адамсон, М. Хатун, Д. Джонс, вважали себе першими арт-терапевтами і доводили, що заняття арт-терапією сприяють звільненню від монотонності життя і народжують почуття надії у людей, що зіткнулися з важкою хворобою.

Актуальна арт-терапія в практиці сучасної початкової школи у Польщі. Арт-терапія не лише дозволяє висловити молодшим школярам свої страхи, емоції та почуття, а й дозволяє адаптуватися до життя в суспільстві, зрозуміти навколишній світ, навчитися розуміти інших людей.

І Левченко вважає, що «у лікувальній і психокорекційній практиці арт-терапія – сукупність методик, видів мистецтва у своєрідній символічній формі, що дозволяють за допомогою стимулювання художньо-творчих (креативних) проявів людини здійснити корекцію порушень психосоматичних, психоемоційних процесів [7, с. 164-165].

Термін “*арт-терапія*” (терапія творчістю) походить від англійського art (мистецтво) і грецького *therapeia* – турбота, лікування), його розуміють як турботу про психологічне здоров’я та емоційному самопочутті людини за допомогою творчості. У 1938 році його вперше застосував художник Адріан Хілл. Працюючи з хворими на туберкульоз, він зауважив, що творчі заняття відволікають пацієнтів від переживань і допомагають справлятися з хворобою [8].

Піонери арт-терапії спиралися на ідеї З. Фрейда [8] про те, що внутрішнє “Я” людини проявляється у візуальній формі кожного разу, коли вона спонтанно малює і ліпить, а також на концепцію К. Юнга [8] про персональні та універсальні символи. Центральна фігура в арт-терапевтичному процесі – не пацієнт (як хвора людина), а особистість, яка прагне до саморозвитку і розширення діапазону своїх можливостей.

На думку О. Хижної, нове зростання інтересу до терапії творчістю, зокрема, до арт-терапії, відзначається приблизно з середини ХХ століття, коли вона стала все більш широко використовуватися в якості різновиду терапії зайнятості переважно у психіатричних і загальносоматичних госпіталях [2].

У науково-педагогічному розумінні арт-терапії розглядається як метод розвитку та зміни особистості, групи чи колективу за допомогою різних видів і форм мистецтва та творчості.

Основні завдання арт-терапії – самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішня інтеграція особистості (різних її аспектів та компонентів) та інтеграція з зовнішньою реальністю (соціальною, етнічною, культурною).

Провідні арт-терапевтичні техніки:

Малювання – одна з основних технік арт-терапії. Діти, які пережили насильство, важко ідуть на контакт і розповідають про свої потаємні переживання і страхи, але зобразивши їх на папері, вони звільняються від свого тягаря. До того ж, ніхто не спонукає говорити про свій малюнок, а отже, і роз-

повідати про свою проблему вербально. Малювати можна чим завгодно, але слід пам'ятати, що нервовій дитині краще використовувати крейду, тому що акварель, яка розтікається, може спровокувати тривогу. А якщо людина закомплексована, то краще малювати аквареллю - це допоможе їй відчутти себе розкутою. Для проведення арт-терапевтичної роботи важливе місце займає обладнання. Необхідно мати широкий вибір різних образотворчих матеріалів. Поряд з фарбами, олівцями, восковими крейдою або пастеллю часто використовуються також журнали, кольоровий папір, фольга, текстиль, глина, пластилін, спеціальне тісто – для ліплення, пісок з мініатюрними фігурками – для “гри з пісочницею”, дерево та інші матеріали.

Спонтанне малювання і ліплення є різновидом діяльності уяви, а не проявом художнього таланту молодших школярів. Образотворча діяльність є мостом між світом фантазії і реальністю. Вона включає в себе елементи того й іншого, дозволяючи створити якийсь синтез, який ні дитина, ні дорослий не можуть створити без допомоги художніх засобів.

Для **ліплення** використовуються пластилін, глина, тісто. Учні можуть випити свій страх, подивитись і поламати, а потім створити протилежний стан – радості, щастя.

Колаж виконується з газетних і журнальних вирізок, природних матеріалів, фотографій, кольорового паперу. При виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю художніх здібностей, саме тому він дозволяє кожному одержати успішний результат.

Бібліотерапія. Вибір книг, орієнтованих на коло проблем окремого учня чи класу. Після прочитання відбувається спільний аналіз змісту. Зокрема, **казкотерапія**, в основі якої лежить психокорекція засобами літературного твору – казки, прийнятний для роботи зі старшими дошкільниками та молодшими школярами, які мають проблеми у розвитку.

Музикотерапія - це вид арт-терапії, де музика використовується в лікувальних або корекційних цілях. В даний час музикотерапія є цілим психокорекційним напрямом, що має в своїй основі два аспекти впливу: психосоматичний (лікувальний вплив на функції організму) і психотерапевтичний (корекція відхилень в особистісному розвитку, психоемоційному стані) [9, с. 165]. Музикотерапія є складовою арт-терапії як одного з видів немедичної терапії, що займається профілактикою та лікуванням психологічних розладів та недугів засобами музичного мистецтва, а не через медикаментозний вплив. Музикотерапія – один із засобів корекції емоційних відхилень, страхів, рухових та мозкових розладів, відхилень в поведінці. На думку Г.Побережної, “Музика є невід’ємною частиною у профілактиці та корекції негативних наслідків стресу. Музикотерапію часто виокремлюють як самостійний вид терапії. Це один з ефективних засобів підвищення соціальної активності, комунікативних здібностей особистості, її адекватної соціалізації у суспільстві” [9, с.73].

Танцювальна арт-терапія. Тіло є ніби екраном, на якому відображаються всі емоційні переживання, страхи, невдоволення. Вони фіксуються у вигляді відповідних м'язових напругах, затискачах. Впливаючи на тіло, можна впливати на емоційний стан дітей. Тому так важливо, щоб тіло мало можливість на «самовираження».

Драмотерапія. Театральні постановки на різну тематику сприяють впливають на пам'ять, волю, уяву, почуття, увагу та мислення. У спектаклі можуть обіграватися ситуації з життя молодших школярів, їх взаємини та конфлікти з іншими людьми.

Лялькотерапія як метод арт-терапії дуже популярна серед фахівців з дитячої психології. Застосування лялькотерапії на практиці дозволяє допомогти дитині з різноманітними психологічними труднощами. Особливо ефективне використання методів і технік лялькотерапії в роботі зі страхами у дітей. Улюблена лялька важлива і дуже багато що означає для малюка, а тому її використання може істотно допомогти дитині впоратися зі страхом. Улюблену ляльку дитини можна використовувати в невеликій виставі, сценарій якої безпосередньо пов'язаний з проблемою дитини і завершується добре.

Фототерапія — це метод використання фотографій для надання психологічної допомоги. Фотографія дає можливість попрацювати зі спогадами, різними переживаннями, дозволяє людині краще зрозуміти себе, навчитися самовиражатися у творчості.

Кольоротерапія заснована на дії кольору на нервову систему дитини. Існує два напрямки кольоротерапії: безпосередній вплив на мозок людини та створення необхідного кольорового лікувального середовища навколо особистості.

Пісочна терапія вклучає створення різноманітних форм з піску, вибір і аранжування мініатюрних предметів і фігурок, що нагадус одну з форм сучасного мистецтва — предметну скульптуру. Створення композицій із піску не вимагає особливих умінь. Роботи можуть бути як дуже простими, так і дуже складними, єдиний критерій успішної роботи — її аутентичність — неповторність, динаміка, тобто все те, що викликає у глядача емпатійні відгуки.

Маскотерапія. Маска ліпиться на обличчі. Спочатку на шкіру наноситься крем, на який викладається перший шар паперу, а зверху приклеюється другий. Потім вона знімається й висушується, а далі розмальовується.

Ебру — техніка малювання на рідкій поверхні або воді, це спосіб самовираження, який ніколи не втрачає свого містичного чарівності з моменту виникнення задуму і до появи зображення на папері. Ебру — це малюнок однією рідиною на поверхні іншої. Це можливо, якщо у цих рідин різний поверхневий натяг. Зображення, створене на воді, можна переводити на папір, тканину, дерево, скло і кераміку. Такий неповторний малюнок стає прикрасою інтер'єру, одягу і аксесуарів.

Польська дослідниця Б.Гурницька вважає, що арт-терапія є найбільш давньою та природною формою корекції емоційного стану, яку майбутній вчитель початкової школи може використовувати для зняття накопиченої психічної напруги. Творчість дитини, реалізована у процесі арт-терапії, дає можливість висловити та відтворити внутрішні почуття, переживання, сумніви, конфлікти та сподівання, у символічній формі переживши ще раз важливі події, адже спонтанна образотворча діяльність здатна виражати неусвідомлений зміст психічного життя [1].

Таким чином, майбутнім учителям початкової школи важливо звертатися до різноманітних інноваційних методик роботи із дітьми. Серед них варто застосовувати арт-терапію, що насамперед необхідна дітям, котрі не можуть

без зусиль висловити свої думки, переживання, емоції, адже виразити їх засобами творчості легше, ніж розповісти про них. Застосування арт-терапії підвищує пізнавальну активність дітей, сприяє сенсорному та руховому розвитку, концентрує увагу. Крім того, арт-терапія дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем.

Переваги методу арт-терапії в тому, що він:

1) надає можливість для вираження агресивних почуттів у соціально прийнятній манері. Малювання, живопис фарбами або ліплення є безпечними способами розрядки напруги;

2) прискорює прогрес у терапії. Підсвідомі конфлікти і внутрішні переживання легше виражаються за допомогою зорових образів, ніж у розмові під час вербальної психотерапії;

3) дає підстави для інтерпретацій та діагностичної роботи в процесі терапії. Творча продукція з огляду на її реальність не може заперечуватися. Зміст і стиль художньої роботи надають терапевту неоціненну інформацію, крім того, сам автор може внести зміни в інтерпретацію своїх власних творів;

4) дозволяє працювати з думками і почуттями, які здаються непереборними. Іноді невербальний засіб виявляється єдиним інструментом, який розкриває і проясняє інтенсивні почуття і переконання;

5) допомагає зміцнити терапевтичні взаємини. Педагогічна взаємодія в художній творчості можуть прискорити розвиток емпатії та позитивних почуттів;

6) сприяє виникненню почуття внутрішнього контролю і порядку;

7) підвищує відчуття власної особистісної цінності, підвищує художню компетентність. Побічним продуктом терапії мистецтвом є задоволення, що виникає в результаті виявлення прихованих умінь та їх розвитку.

Лише за умов активної участі учителя в названих формах роботи фахівець зможе сформуватися не лише як професіонал, а й як високодуховна, всебічно розвинена особистість. Якщо суспільство дійсно зацікавлене одержати освічене й культурне покоління молодих людей, здатних забезпечити його подальший прогрес, слід якнайшвидше віднайти можливість посилити мистецьку складову навчально-виховного процесу у вишах.

Художньо-педагогічна освіта майбутніх учителів початкової школи у Польщі має зайняти важливе місце в системі вищої освіти, адже саме її під силу не лише поглибити розвиток образного й логічного мислення і творчих здібностей особистості, а й сформувати духовно багату, чуттєво виховану людину, здатну будувати своє життя та змінювати навколишній світ за законами краси.

Література:

1. Gornicka B., Waleczko L. *Terapeutyczne aspekty organizacji czasu wolnego dziecka niepełnosprawnego przez rodziców*, [w:] *Rodzicielstwo w sytuacji dezorganizacji rodziny. Możliwości wspomagania rodziców*, red. J.Bragiel, B. Gornicka, Opole 2004, Wyd. UO, s.284.

2. Chyzna O. *Innowacje w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do współpracy z rodzicami uczniów szkoły podstawowej (doświadczenia ukraińskie)*, [w:] *Rodzicielstwo w sytuacji dezorganizacji rodziny. Możliwości wspomagania*

rodzicow, red. J. Bragiel, B. Gornicka, Opole 2014, Wyd. UO, s. 237.

3. Kolodziejski Maciej. Wielorakie wymiary tworczości codziennej w teorii i praktyce edukacyjnej. Wydawnictwo Naukowe PWSZ, Plock 2010, 11.2 ark., ss. 195.

4. Konieczna E. J. Arteterapia, Krakow 2007, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, s.69.

5. Sikorski W. Arteterapia, [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, red. T. Pilch, Warszawa 2003, Wyd. Akademickie „Zak”, s.179-180.

6. Власюк М. Арт-терапия: лікування мистецтвом. – 2009. – <http://osvita.ua/school/teacher/2624>.

7. Левченко И.Ю. Артпедагогика и арт-терапия в специальном образовании: Учебник для вузов / Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская. – М. : Академия, 2001. – 248 с. – С.164-165.

8. Методи арт-терапії. [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xreferat.ru/77/2658-1-metodi-art-terap.html>.

9. Побережна Г.И. Музыкальная терапия как предмет совершенствования психокультуры // Проблемы педагогики мистецтва. Сер.:Музична педагогіка і мистецтвознавство: зб. статей. Вип.1. – Ялта : РВВ ПВНЗ КГУ, 2007.

Abstract. *At the present stage of the modernization of the national pedagogical education, which is characterized by searching the radical ways to ensure its quality according to the global trends of higher education, there is a problem of updating the problem of a forming the professional culture of the primary school teachers.*

There are a number of numerous studies that professional culture is considered as the condition of a moral consciousness (J. Bech, L. Bozovic, M. Boryshevskyy, T. Konnikova, E. Subbotskiy), a mechanism of a social behavior (T. Gavrilova, A. Solomatina) and human self-transcendation (V. Petrovsky, Rogers), a form of emotional behavior (T. Gavrilova, A. Solomatina) as a self-transscendation (V. Petrovsky, K. Rogers) as a form of emotional behavior (O. Tyhomirov, O. Chebykin), a getting into a state of the inner world of another person understanding, his professional and compassion, it is essential condition of the formation of a tolerant, humanistic directed, active and active personality.

Their main aim is increasing quality of life, among other things by creating possibilities of development and taking part in social and cultural life. A perfect form of realizing this aim is using various forms of the art therapy in upbringing and rehabilitation.

In this article are discussed selected issues of using an art therapy for improving quality of life. This is all presented from the prospect of functioning of schools in Poland. Art therapy, enabling the expression of thoughts, feelings, emotions, needs, like any form of art, gives a high positive mood and creates a proactive stance, self-confidence, provides the need for self-actualization.